

VIIPURIN SUOMALAISEN
KIRJALLISUUSSEURAN
TOIMITTEITA

22

Monumenteista tanssiaskeliin

Taiteiden ja kulttuurin
Viipuri 1856-1944

TOIM.
ANNA RIPATTI JA NUPPU KOIVISTO

Kannen kuva: Viktor Svaetichinin maalaus Vesiportinkatu ja kellotorni (1905).

Kuva: Lahden historiallinen museo: VHM ryhmä L: LHMVHMLT9115:303.

Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 22

Monumenteista tanssiaskeliin – Taiteiden ja kulttuurin Viipuri 1856–1944

Toimittaneet:

Anna Ripatti (osan toimittaja)

Nuppu Koivisto (osan toimittaja)

Anu Koskivirta (sarjan päätoimittaja)

H. K. Riikonen (sarjan päätoimittaja)

Sanna Supponen (sarjan toimitussihteeri ja kuvatoimittaja)

Taitto ja graafinen suunnittelu: Eemeli Nieminen

SBN 978-952-69280-4-3 (sid.)

ISBN 978-952-69280-5-0 (PDF)

ISSN: 1236-4304 (sarja)

Painettu: 2020, Digipaino Kirjaksi.net

Painosmäärä: 300 kpl

Ensimmäinen painos.

Julkaisija: Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura ry, Helsinki

Kesäteatteria Papulassa 1913–1921

Suomen säätyläisnuoriso järjesti kesäisin näytelmäesityksiä kartanoiden puutarhoissa 1800-luvun puolivälistä alkaen. Niiden lisäksi kaupunkien puistoihin rakennetut näyttämöt ja vierailevat musiikkiteatteriseurueet houkuttelivat kesää viettäviä säätyläisiä katsomaan komedioita ja operetteja. Viipurissa tällaisiin teatteriesityksiin käytettiin tilapäisten ulkoilmanäyttämöiden lisäksi Huusniemen puistoravintolan salia. Ilmiön taustalla oli eurooppalaisen kansallisuusaatteen idealisoitu yhteisöllisyys, jossa juuri kesäiset ulkoilmanäytännöt kansallisista aihepiireistä rakensivat parhaiten ”kansallisuutta” eli säätyrajat ylittävää kuviteltua yhteisöä.

Kesäksi kaupunkiin jääneen työväen harrastuksiin kuuluivat retket luontoon ja juhlapaikkoihin. Tähän perinteeseen kytkeytyi Viipurin ulkoilmateatteri (1913–1921), joka toimi Papulassa hyppyrimäen juurella, Antreaan kääntyvän tien sisäkaarteissa. Kun ulkoilmateatteria ryhdyttiin syksyllä 1912 harrastajavoimin perustamaan, esikuvina olivat Tukholman Skansenin ohella Kaarle Halmeen edellisinä kesinä Helsingin Seurasaareen järjestämät Helkanäyttämön esitykset Eino Leinon *Kalevala*-kuvaelmista. Teatterin perustajat hakivat Viipurin kaupungilta rahaa istumapaikkojen varustamiseen, mutta sitä myönnettiin vasta ensimmäisen kesän onnistuneiden näytäntöjen jälkeen.

Hankkeeseen lähti innolla mukaan Viipurin Maaseututeatterin näyttelijä Kosti Elo, jonka ansiosta taitavasti ohjatut esitykset saavuttivat hyvän maineen. Palkkioksi Elo sai esiintyä loppukesällä mielirooleissaan; hänelle järjestettiin yksi tai kaksi lahjanäytäntöä, joiden tulot hän sai pitää korvauksena kesän työstä ja vastuusta.

Viipurissa ohjelmistoon valittiin näytelmiä, joita oli luontevaa esittää ulkotiloissa ja joiden lavasteiksi sopivat yksinkertaisten varistorakennusten ulkoseinät. Ohjelmiston ”kansannäytelmät” olivat ajan vakioita: Minna Canthin *Roinilan talossa* kesällä 1913, ja seuraavana kesänä suosittu Matti Kurikan *Viimeinen ponnistus*, Maiju Lassilan *Luonnonlapsia* sekä Kosti Elon hyväksi järjestetty Leo Tolstoin *Pimeyden valta*. Suurin tuotanto oli Aleksis Kiven *Seitsemän veljeksien* ensimmäinen kokonainen ulkoilmaesitys vuonna 1915, edelleen Kosti Elon ohjaamana. Ylimääräisiltä kullisien vaihdoilta säästyttiin sijoittamalla tapahtumapaikkoja kauemmaksi toisistaan, muun muassa Impivaara ylemmäs rinteelle, etäälle Jukolasta ja muusta Toukolan kylästä.

Kohtaus Pertteli Simeoninpojasta Papulan ulkoilmateatterissa 1921. Ratsun selässä Oski Talvio eversti Burmeisterin roolissa.

Kesällä 1915 uusittiin *Viimeinen ponnistus* näyttelijöiden hyväksi, ja tuolloin myös Elo pääsi näyttelemään rakastamaansa pääroolia Calderónin näytelmässä *Elämä on unelmaa*. Elokuun esityksissä mainostettiin ajan uutuutta, sähkövalaistusta. Kesällä 1916 jatkettiin yleisölle tutuilla ”laulunsekaisilla kansannäytelmillä”: ohjelmistossa olivat Ruupert Kainulaisen *Merimiehen morsian*, uudelleen *Roinilan talossa* ja Skansenin ikihitti F. A. Dahlgrenin *Värmlantilaiset*, sekä unkarilaisen Ferencz Csepregyn laulunäytelmä *Punainen laukku*, jossa Elo näytteli pääroolin.

Muodollisesti Viipurin raittiusseuraan kuuluneen näyttämön toiminta jatkui myös talven yli harrastajien tavanomaisella ohjelmistolla. Tosin sen omat kiertueet maakunnassa herättivät ilmeisesti Raittiusseurassa närää. Muissa yhteyksissä näyttämöä puolestaan epäiltiin ”suomettarelaiseksi hankkeeksi”, koska näyttelijöiden tuli olla Raittiusseuran ulkojäseniä. Tästä velvoituksesta vapautettiin vain ohjaaja ja johtaja, sillä ”mistäs muuten sellaisia saataisi”. Sittemmin ryhmä irtautuikin emoseurastaan.

Keväällä 1917 Kosti Elon teatterikiinnitys Viipurissa päättyi, ja ulkoilmateatterin oli tultava toimeen omin voimin. Maailmansota ja keisarin vallasta luopuminen maaliskuussa saivat ryhmän vetäjät tarttumaan Axel Berggrenin Skansenia varten kirjoittamaan draamaan *Engelbrekt Engelbrektsson*, joka kertoi Ruotsin 1400-luvun talonpoikaiskapinasta.

Vuoden 1918 sisällissodan aikana teatteri kohtasi monia menetyksiä. Näistä erityisen draamaattinen oli kokeneen ja kantavan näyttelijävoiman, Viipurin lääninvankilan talousvahtimestari Ali (Alfred) Mannermaan kuolema huhtikuun lopulla vankilan joukkomurhassa. Valkoisen armeijan voiton kesänä 1918 teatteri esitti Artturi Järviluoman *Pohjalaisia*, jossa ammutaan venäläistä virkavaltaa edustava nimismies. Samaan aikaan Papulan puiston käytöstä ja henkisestä omistajuudesta käytiin kiistaa. Puistoon oli haudattu kevättalvella 1918 punaisia rintamalla kaatuneita sankarivainajia, jotka piti siirtää sodan jälkeen kauas esikaupungin puolelle. Papulan puisto säilyi edelleen työväen vappujuhlien kokoontumispaikkana, vaikka puiston tulevista matkailuintresseistä halusikin huolehtia Suomen Matkailijayhdistyksen Viipurin osasto, joka taas koostui kaupungin porvarillisista vaikuttajista.

Keväällä 1919 perustettiin Viipurin ulkoilmateatteri oy (VUT). Ludvig Holbergin *Jeppe Niilonpojan* rinnalle suunniteltiin myös Shakespearen näytelmiä, kuten *Kesäyön unelmaa* tai *Loppiaisaattoa*, mutta nämä vaativat tuotannot eivät toteutuneet. Kesällä 1920 esitettiin helppompia ja poliittisesti ”harmittomia” kassamagneetteja: ohjelmistossa olivat Artturi Leinosen *Vanha Härmä*, István Géczyn *Salon ruusu*, Martti Wuoren *Nahkapojat* ja Aleksis Kiven *Kihlaus*. Ryhmä ja etenkin ohjaaja Oski Talvio innostuivat myös filmivalokuvauksesta ja toteuttivat ensimmäisen, mutta sittemmin kadonneen filmatisoinnin Kiven *Kihlauksesta* (1920).

Hevoset ja muut näyttävät ilmestykset sopivat hyvin ulkoilmaan. Kesää 1921 hallitsi kaksi erityisen vaativaa ja suurta Oski Talvion ohjaamaa produktiota. Molemmat näytelmät olivat Suomalaisen Teatterin vanhaa ohjelmistoa ja peilasivat historiallisia tapahtumia omaan aikaansa. Evald W. Jahnssonin *Pertteli Simeoninpoika* (*Bartholdus Simonis*) tapahtui Viipurin porttien edustalla vuonna 1656: Viipurin koululaiset osallistuvat Raudussa taisteluun venäläisiä vastaan. Sillä aikaa vakooja, venäläinen kreivi viehkeilee linnan päällikön tyttären kavaltamaan kaupungin, mutta hanke estetään. Papulan rinteelle oli rakennettu suuri kappale Viipurin muuria, jonka taustalla häämötti linna ja kaupungin torneja. Näytelmä huipentui hevosten selässä käytyyn kaksintaisteluun.

Vastaava loppukesän tuotanto oli Gustaf von Numersin *Eerikki Puke*, jossa käsitellään mainitun Engelbrektin kapinan tapahtumia Pohjanmaalla. Siihenkin käytettiin ratsastavia huoveja ja talonpoikaista sotaväkeä. Näiden suurisuuntaisten ja kunnianhimoisten, varsin miehisten hankkeiden yleisöodotukset eivät täytyneet. Kun viipurilaisten kauppiaiden kärsivällisyys tai halu ei riittänyt velkojen lykkäämiseen, Viipurin ulkoilmateatteri ajautui konkurssiin syksyllä 1921.

Vuodesta 1922 alkaen Papulassa piti yllä kesäteatteria nuorisoseura Karjalan Nuoret. Tuotantojen järjestäminen kävi rasitteeksi tällekin järjestölle, minkä vuoksi se hankkiutui toiminnasta eroon vuonna 1928. Ammattilaisvoimin toteutetut ulkoilmanäytännöt alkoivat Viipurissa vasta Viipurin Näyttämön ja Viipurin Työväen Teatterin yhdyttyä Viipurin Kaupunginteatteriksi vuonna 1933.

Havin valleille valmistui vuonna 1935 Uno Ullbergin suunnittelema laululava ja kesäteatteri. Uusi kesäteatteri sijaitsi Viipurin porvarillista keskustaa ja eteläisiä työväestön asuttamia esikaupunkeja erottavan linnoituksen päällä ja voidaan näin tulkita osaksi 1930-luvun kulttuurista eheytysohjelmaa.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Sanomalehdet

Karjala 1913–1929

Työ 1914

Tutkimuskirjallisuus

Hirn Sven (1992). Operett i Finland 1860–1918. Helsingfors: SLS.

Koski Pirkko (1986). Kansan Teatteri 1. Kansan Näyttämö, Koiton Näyttämö. Forssa.

Marttinen Seppo (2019). ”Viipurin lääninvankilan joukkomurha 1918”. Teoksessa Poliitiikan ja jännitteiden Viipuri 1880–1939, toim. Anu Koskivirta ja Aleks Mainio. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran Toimitteita 21. Helsinki: VSKS.

Paavolainen, Pentti (2014). Nuori Bergbom. Kaarlo Bergbomin elämä ja työ I, 1843–1872.

Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 43. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Paavolainen, Pentti (2016). Arkadian arki. Kaarlo Bergbomin elämä ja työ II, 1872–1887.

Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 51. Helsinki: Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu.

Raittiustyö Viipurissa. Viipurin raittiusseuran 30-vuotisjulkaisu 1885–1915. Viipuri: Viipurin raittiusseura 1915.

Veistäjä Verner (1957). Viipurin ja muun Suomen teatteri. Helsinki.